

Regionale banendynamiek in een periode van conjuncturele veranderingen

Mathieu Vliegen en Koos Arts

In 1999–2005 deed zich rond de eeuwwisseling een periode van relatief hoge economische groei voor, gevolgd door enkele jaren van economische neergang en een voorzichtig economisch herstel in 2005. In dit artikel is vanuit een regionale invalshoek onderzocht wat de invloed van deze conjuncturele ontwikkelingen op de banendynamiek was. Daarbij is de ontwikkeling van de in- en uitstroom van banen in verschillende gebieden voor deze periode in kaart gebracht. Ook factoren zoals de regionale bedrijvendynamiek, banenwisselingen (binnen de gebieden en daarbuiten) en toetredingen tot en uittredingen uit banen in verschillende gebieden zijn in het onderzoek betrokken.

1. Inleiding

In 2007 heeft de Wetenschappelijke Raad voor het Regeeringsbeleid (WRR) het rapport *Investeren in Werkzekerheid* uitgebracht en aan het Kabinet aangeboden (WRR, 2007). Daarin wordt onder andere verslag gedaan van een onderzoek naar de banendynamiek in Nederland met een accent op de externe mobiliteit van werknemers op de arbeidsmarkt. Voor dit onderzoek zijn statistische gegevens over de stromen van banen in en uit bedrijven en instellingen uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) gebruikt. In een voorstudie voor het rapport van de WRR werd ook op basis van het SSB al een aantal werkhypotheseën getoetst (Theeuwes, e.a. 2005). In beide onderzoeken is de regionale invalshoek buiten beschouwing gelaten.

In dit artikel wordt op basis van het SSB de banendynamiek voor de periode 1999–2005 bekeken vanuit een regionaal perspectief. Hierbij zijn vijf gebieden onderscheiden namelijk: de Randstad, de Randstadzone, Noord-, Oost-

en Zuid-Nederland (zie kader). Gekozen is voor de periode 1999–2005 om de invloed van conjuncturele veranderingen op regionale arbeidsmarktstromen na te gaan. De conjuncturele veranderingen in deze periode kunnen namelijk worden getypeerd als een aantal jaren van relatief hoge economische groei rond de eeuwwisseling, gevolgd door een aantal jaren van economische neergang en een voorzichtig economisch herstel rond het jaar 2005 (CBS, 2007).

Vanuit een regionaal perspectief is de vraag interessant of deze conjuncturele veranderingen op dezelfde manier op de arbeidsmarktstromen in de vijf gebieden hebben ingewerkt. Om deze vraag te beantwoorden, wordt eerst nagegaan hoe groot de in- en uitstroom van banen tussen twee jaarlijks opeenvolgende tijdstippen is, en of daarin tussen de genoemde gebieden verschillen zijn. Daarna wordt binnen de stromen gekeken of er regionale verschillen zijn in de effecten op het aantal banen van:

1. de bedrijvendynamiek, waarbij het gaat om effecten van oprichting/vestiging en opheffing/vertrek van bedrijven enerzijds en om effecten van groei- en krimp van bedrijven anderzijds;
2. baanwisselingen binnen een gebied en tussen gebieden;
3. toetredingen tot en uittredingen uit de arbeidsmarkt.

Als peildatum wordt steeds de laatste vrijdag van september gehanteerd. Voor meer details over het onderzoek, wordt verwezen naar de Technische toelichting.

2. Ontwikkeling van het aantal banen per gebied

2.1 Ontwikkeling van het aantal banen

Het aantal banen van werknemers en zelfstandigen stijgt in Nederland van 8,0 miljoen eind september 1999 tot bijna

Staat 1
Aantal banen (werknemers en zelfstandigen) per gebied, eind september

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	x 1 000						
Nederland	8 042,8	8 243,6	8 448,8	8 473,8	8 435,5	8 322,3	8 374,9
Randstad	3 600,7	3 695,8	3 789,3	3 791,6	3 758,1	3 702,8	3 728,9
Randstadzone	2 008,1	2 053,0	2 112,3	2 124,9	2 124,7	2 096,2	2 105,0
Noord-Nederland	737,5	765,3	781,1	778,6	781,6	768,0	778,9
Oost-Nederland	720,7	742,5	759,3	765,9	765,6	755,9	767,2
Zuid-Nederland	970,6	982,1	1 000,5	1 006,6	1 000,6	992,2	983,7
	%						
Nederland	100	100	100	100	100	100	100
Randstad	45	45	45	45	45	45	45
Randstadzone	25	25	25	25	25	25	25
Noord-Nederland	9	9	9	9	9	9	9
Oost-Nederland	9	9	9	9	9	9	9
Zuid-Nederland	12	12	12	12	12	12	12

Indeling in gebieden

Nederland is ingedeeld in de Randstad als hart van de Nederlandse economie, een zone rondom de Randstad, de Randstadzone, met gebieden waarnaar bedrijvigheid vanuit de Randstad is verschoven (Koster, 2005) en gebieden die qua forensenstromen sterk zijn georiënteerd op de Randstad (Vliegen en Oroh, 2004), Noord-Nederland, Oost-Nederland en Zuid-Nederland.

Randstad	Randstadzone	Noord-Nederland	Oost-Nederland	Zuid-Nederland
Provincies Utrecht en Zuid-Holland, COROP-gebieden Groot-Amsterdam (m.u.v. gemeenten Beemster en Graft-de Rijk), Agglomeratie Haarlem, IJmond, gemeente Almere	COROP-gebieden Kop van Noord-Holland, Alkmaar en omgeving, Veluwe, Arnhem/Nijmegen, Zuidwest-Gelderland, Noordoost-Noord-Brabant, Midden-Brabant, West-Brabant en Overig Zeeland; Flevopolder (m.u.v. gemeente Almere), gemeenten Beemster en Graft-de Rijk	Provincies Groningen, Friesland en Drenthe	Noordoost-polder, Provincie Overijssel, COROP-gebied Achterhoek	Provincie Limburg, COROP-gebieden Zuidoost-Noord-Brabant en Zeeuwsch-Vlaanderen

8,5 miljoen eind september 2002 waarna een daling inzet tot 8,3 miljoen banen eind september 2004. Daarna groeit het aantal banen weer tot bijna 8,4 miljoen in 2005.

Dezelfde ontwikkeling doet zich ook op regionaal niveau voor. Wel start de afname van het aantal banen in de

Randstad en Zuid-Nederland een jaar eerder dan in de Randstadzone en Noord- en Oost-Nederland. Daar begint het aantal banen pas vanaf 2003 te dalen. Bovendien zet in Zuid-Nederland de daling ook nog in 2005 door.

Eind september 2005 blijkt alleen in Noord- en Oost-Nederland het aantal banen weer op ongeveer hetzelfde hoge peil te zijn als in 2003. In de Randstad en de Randstadzone ligt het aantal banen in 2005 onder de top in respectievelijk 2002 en 2003.

2.2 Verdeling van banen over gebieden

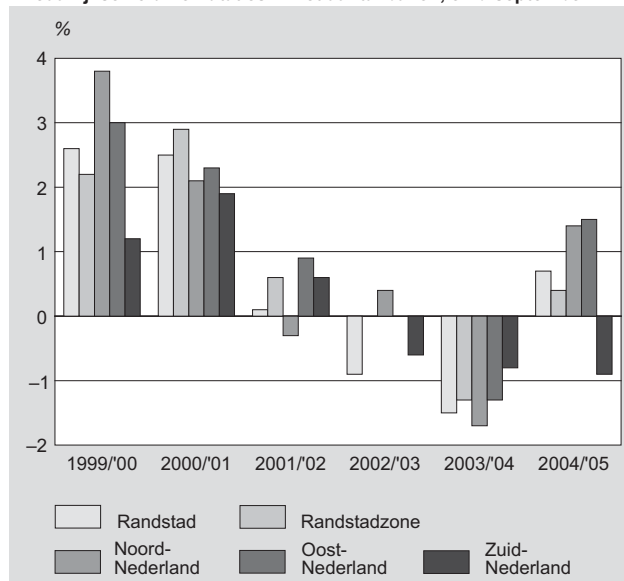
De Randstad telt de meeste banen, 45 procent van het totaal, gevolgd door de Randstadzone met een kwart van de banen. In Zuid-Nederland zijn 12 procent van de banen gelokaliseerd en in Noord- en Oost-Nederland elk 9 procent. In de periode eind september 1999 tot eind september 2005 treedt nauwelijks verandering op in de regionale verdeling van het aantal banen.

2.3 Volumemutaties in het aantal banen

In Zuid-Nederland is het aantal banen tussen 1999 en 2005 (eind september) met 1,3 procent het minst toegenomen. Zo zijn bijvoorbeeld de positieve volumemutaties in de eerste twee jaren daar het laagst en is de volumemutatie in 2004/05 negatief in tegenstelling tot de andere gebieden. Ook in de Randstad blijft in deze periode de totale groei van het aantal banen met 3,6 procent enigszins achter ten opzichte van de Randstadzone (4,8 procent), Noord-Nederland (5,6 procent) en Oost-Nederland (6,5 procent). De gemiddelde stijging in Nederland bedroeg in deze periode 4,1 procent.

Wat betreft de jaarlijkse relatieve volumemutaties in het aantal banen vertoont Noord-Nederland de grootste schommelingen; variërend van +3,8 procent in de periode 1999/00 tot -1,7 procent in 2003/04. Zuid-Nederland laat de kleinste schommelingen zien: van +1,9 procent in 2000/01 tot -0,9 procent in 2004/05.

1. Jaarlijkse volumemutaties in het aantal banen, eind september

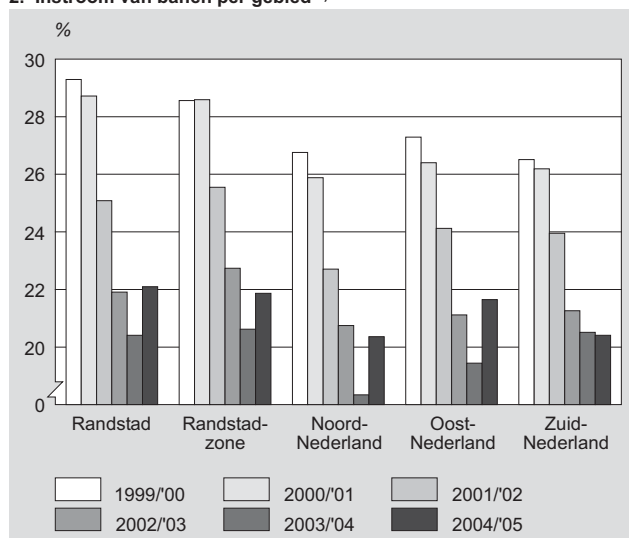
3. Instroom en uitstroom van banen per gebied

Om de instroom respectievelijk uitstroom van het aantal banen in de verschillende gebieden met elkaar te kunnen vergelijken, zijn beide uitgedrukt als percentage van het totale aantal banen per gebied.

De in- en uitstroom van banen is voor ieder gebied in de periode 1999/01–2004/05 aanzienlijk. Beide stromen zijn het grootst rond de eeuwwisseling, wanneer er sprake is van hoogconjunctuur. In de jaren van economische neergang neemt zowel de instroom als de uitstroom in ieder gebied af. Aan het begin van het economische herstel in 2004/05 stijgt de instroom in alle gebieden weer, met uitzondering van Zuid-Nederland. De uitstroom blijft dan echter in ieder gebied nog steeds dalen.

De Randstad en de Randstadzone laten jaarlijks de grootste instroom (gemiddeld rond 25 procent per jaar), maar ook de grootste uitstroom van banen (gemiddeld rond 24 procent per jaar) zien. Iets minder dynamisch is de arbeidsmarkt in Noord-Nederland met gemiddeld een jaarlijkse instroom van 23 procent en 22 procent aan uitstroom van banen.

2. Instroom van banen per gebied ¹⁾

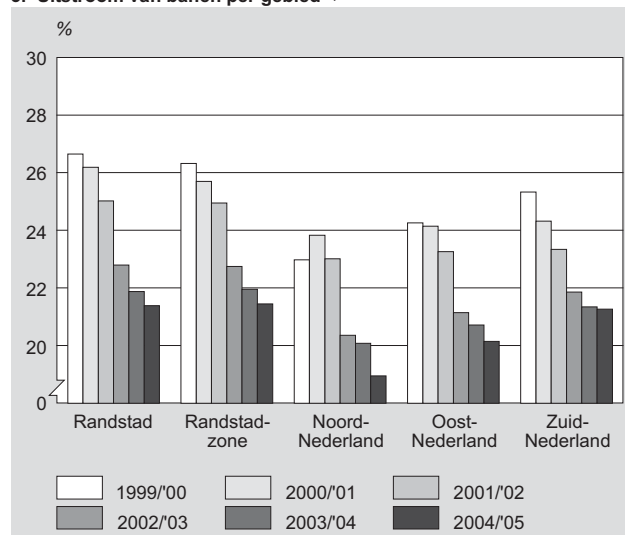

¹⁾ Berekend als percentage van het aantal banen aan het begin van de periode (eind september).

3.1 In- en uitstroom van deeltijdbanen

De grootste dynamiek treft men aan bij de deeltijdbanen. Aan het begin van de economische neergang bedraagt de in- en uitstroom hiervan in alle gebieden 33 procent of meer. Daarna neemt zowel de in- als de uitstroom van deeltijdbanen af tot 30 procent of minder op het dieptepunt van de economische neergang. De Randstad en de Randstadzone kennen ook op dit gebied de grootste dynamiek. De in- en uitstroom van deeltijdbanen bedraagt daar gemiddeld 31 tot 32 procent per jaar. Noord-Nederland is het minst dynamisch, met een jaarlijkse instroom van gemiddeld 30 procent en 28 procent uitstroom.

3. Uitstroom van banen per gebied ¹⁾

¹⁾ Berekend als percentage van het aantal banen aan het begin van de periode (eind september).

Alleen in 2003/04 is de uitstroom van deeltijdbanen in bijna alle gebieden iets groter dan de instroom. Dit is vooral het geval in de Randstad. In alle overige perioden is de uitstroom van deeltijdbanen in alle gebieden kleiner dan de instroom. In Zuid-Nederland is in de periode 2003/04 de uitstroom juist iets kleiner dan de instroom, maar aan het begin van het economische herstel in 2004/05 geldt het omgekeerde.

Staat 2
In- en uitstroom van deeltijdbanen van werknemers per gebied, eind september

	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
<i>in % aantal deeltijdbanen aan het begin van de periode</i>				
<i>Instroom</i>				
Randstad	36,1	32,3	28,9	30,9
Randstad zone	36,8	32,3	29,1	30,3
Noord-Nederland	33,2	30,7	26,7	29,3
Oost-Nederland	36,4	31,3	28,3	30,5
Zuid-Nederland	36,3	32,1	29,4	29,1
<i>Uitstroom</i>				
Randstad	35,5	31,9	29,9	29,8
Randstad zone	34,7	31,2	29,5	29,5
Noord-Nederland	32,8	28,2	26,8	26,1
Oost-Nederland	33,2	29,7	28,5	28,2
Zuid-Nederland	33,4	30,7	29,3	29,9

3.2 In- en uitstroom van voltijdbanen

Bij voltijdbanen is sprake van minder dynamiek. Aan het begin van de economische neergang in 2001/02 ligt de instroom in de gebieden tussen de 16 en 19 procent, terwijl de uitstroom tussen 17 en 19 procent ligt. Evenals bij de deeltijdbanen daalt daarna zowel de instroom als de uitstroom van voltijdbanen. De uitstroom van voltijdbanen is deze periode in alle gebieden groter dan de instroom. Op het moment van economisch herstel (2004/05) neemt de instroom licht toe en de uitstroom nog steeds af. Zuid-Nederland vormt de enige uitzondering. Daar stabiliseren zowel de in- als de uitstroom zich in 2004/05 ten opzichte van de voorgaande periode.

De dynamiek op de arbeidsmarkt is ook voor voltijdbanen in de Randstad en de Randstadzone het grootst. Gemiddeld bedraagt de instroom daar jaarlijks 16 tot 17 procent en de uitstroom 17 tot 18 procent. De minste dynamiek vinden we in Noord-Nederland met een jaarlijks gemiddelde van 14 procent aan instroom en 16 procent aan uitstroom.

Staat 3
In- en uitstroom van voltijdbanen van werknemers per gebied, eind september

	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
<i>in % aantal voltijdbanen aan het begin van de periode</i>				
<i>Instroom</i>				
Randstad	18,5	14,9	14,5	15,9
Randstad zone	18,9	16,5	14,8	16,2
Noord-Nederland	16,2	13,5	12,1	13,5
Oost-Nederland	16,9	14,2	13,2	15,4
Zuid-Nederland	17,0	14,3	14,9	14,6
<i>Uitstroom</i>				
Randstad	18,8	16,9	16,2	16,0
Randstad zone	19,5	17,5	16,8	16,4
Noord-Nederland	17,2	15,5	15,1	14,2
Oost-Nederland	17,4	15,7	15,3	15,0
Zuid-Nederland	17,9	16,6	16,0	16,0

4. Banen en bedrijvendynamiek per gebied

Belangrijk bij de in- en uitstroom van banen is de dynamiek van bedrijven. Het gaat hierbij om oprichting en opheffing, en om groei en krimp van bedrijven. Voor regionale analyses speelt ook de vestiging en het vertrek van bedrijven een rol. Hier wordt volstaan met de gevolgen van die dynamiek op de in- en uitstroom van banen.¹⁾ Die gevolgen worden weergegeven door middel van twee saldi aan banen tussen twee jaarlijkse tijdstippen.

Het eerste saldo geeft het aantal banen aan van bedrijven die nieuw zijn in een gebied door oprichting van een nieuw bedrijf of vestiging van een bestaand bedrijf enerzijds en het aantal banen dat verdwenen is uit het gebied als gevolg van opheffing of vertrek van een bedrijf anderzijds. Bij de bedrijven die zijn vertrokken zijn eventuele banen als gevolg van groei en krimp inbegrepen.²⁾

Het tweede saldo heeft betrekking op het aantal nieuwe en verdwenen banen van bestaande bedrijven in een gebied als gevolg van (1) baanwisselingen van personen van en naar andere bedrijven in het gebied, (2) verplaatsingen van een baan van hetzelfde bedrijf naar een ander gebied en (3) toetredingen tot of uittredingen uit de arbeidsmarkt in dat gebied. Groei en krimp van bestaande bedrijven die in het geheel naar een ander gebied zijn verhuisd, zijn hierbij niet inbegrepen.³⁾

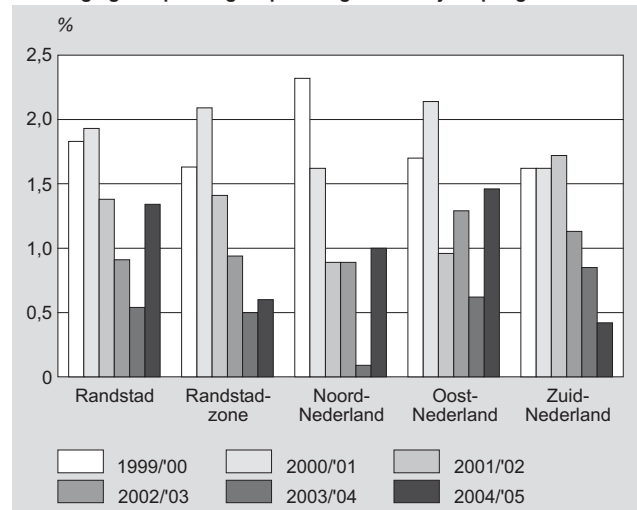
4.1 Effect van oprichting/vestiging en opheffing/verplaatsing van bedrijven

Het gecombineerde effect van oprichting, vestiging, opheffing en vertrek van bedrijven levert tijdens de hele periode in alle gebieden een positieve groei van banen op. Dit

effect is in de jaren van economische neergang kleiner dan in de jaren van hoogconjunctuur en neemt weer toe in de periode van het licht economisch herstel. De enige uitzondering op dit patroon vormt Zuid-Nederland. Daar neemt dit positieve effect nog steeds verder af.

Opvallend is verder dat de verschillen tussen de afzonderlijke jaren het grootst zijn in Noord-Nederland. Dit gebied lijkt dan ook meer gevoelig te zijn voor het effect van de conjuncturele cyclus op de bedrijvendynamiek van oprichting/vestiging en opheffing/vertrek.

4. Saldo van nieuwe en verdwenen banen als gevolg van oprichting/vestiging en opheffing/verplaatsing van bedrijven per gebied¹⁾

¹⁾ Berekend als percentage van het aantal banen aan het begin van de periode (eind september).

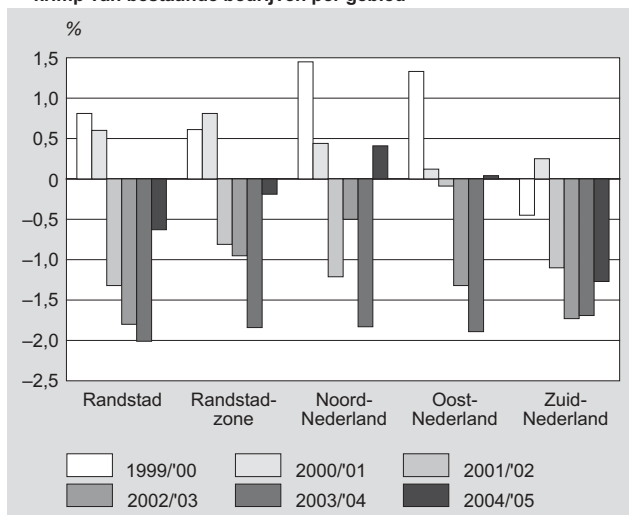
4.2 Effect van groei en krimp van bestaande bedrijven

Het gecombineerde effect van groei en krimp van bestaande bedrijven op het aantal banen laat een ander beeld zien. Is er in bijna alle gebieden nog sprake van een positief effect op het aantal banen in de jaren van hoogconjunctuur, dit verandert in een negatief effect bij het aanbreken van de jaren van economische neergang. Dan verdwijnen er meer banen bij bestaande bedrijven dan er bijkomen. Dit zet zich ook door bij het licht economisch herstel.

Er zijn enkele uitzonderingen op deze algemene trend. In Zuid-Nederland is in het begin van de periode in 1999/'00 sprake van een licht verlies aan banen bij bestaande bedrijven, terwijl in Noord-Nederland aan het eind van de periode in 2004/'05 sprake is van een lichte winst.

Het negatieve effect op het aantal banen is het grootst in de Randstad en in Zuid-Nederland. In vier jaar tijd, van september 2001 tot en met september 2005, bedraagt het verlies aan banen in de Randstad en Zuid-Nederland als gevolg van groei en krimp van bestaande bedrijven, jaarlijks gemiddeld 1,4 procent van het totale aantal banen. Het gemiddelde verlies aan banen in die vier jaar is met 0,8 procent in Noord- en Oost-Nederland het kleinst.

5. Saldo van nieuwe en verdwenen banen als gevolg van groei en krimp van bestaande bedrijven per gebied ¹⁾

¹⁾ Berekend als percentage van het aantal banen aan het begin van de periode (eind september).

4.3 Vergelijking van beide effecten voor de werkgelegenheid

Op basis van deze saldi lijken processen van oprichting/vestiging en opheffing/vertrek in jaren van hoogconjunctuur en aan het begin van een economische neergang belangrijker te zijn voor de werkgelegenheid dan groei en krimp, in die zin dat deze per saldo meer bijdragen aan de groei van het aantal banen. Dat geldt ook voor de werkgelegenheid bij het begin van een economisch herstel. Maar is een economische neergang eenmaal ingezet, dan zijn groei en krimp van bestaande bedrijven hiervoor belangrijker.⁴⁾

Vanuit regionaal perspectief hebben de factoren groei en krimp in de periode van economische neergang in de Randstad en in Noord-Nederland meer betekenis voor de werkgelegenheid dan oprichting/vestiging en opheffing/vertrek. Dat geldt ook voor de situatie in Zuid-Nederland ten tijde van de lichte opleving van de economie (2004/05).

5. Baanwisselingen van werknemers

In het rapport *Investeren in Werkzekerheid* van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid wordt veel aandacht besteed aan baanwisselingen als een indicator voor de dynamiek op de arbeidsmarkt (WRR, 2007). Daarbij is vastgesteld dat er meer van baan gewisseld wordt in jaren van hoogconjunctuur dan in jaren van economische neergang.

Vanuit een regionaal perspectief kunnen twee typen baanwisselingen worden onderscheiden:

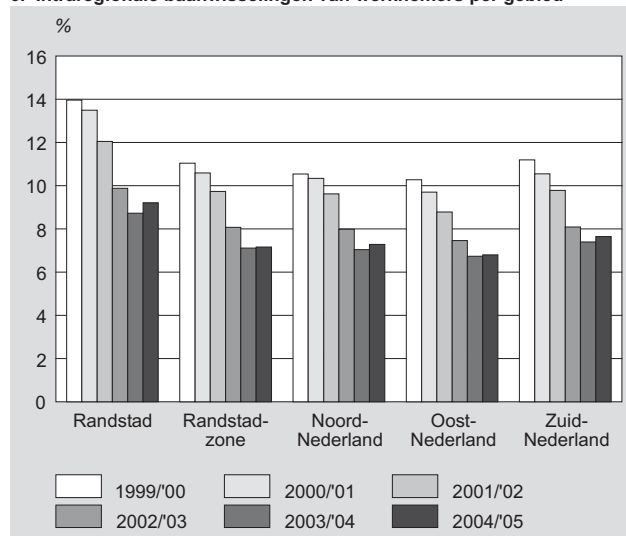
- *intraregionale* baanwisselingen: wisselingen van baan in een bestaand of verdwenen bedrijf in een bepaald gebied naar een baan in een ander bestaand of nieuw bedrijf in hetzelfde gebied;
- *interregionale* baanwisselingen: wisselingen van baan in een bestaand of verdwenen bedrijf in een bepaald gebied naar een baan in een bestaand bedrijf of nieuw bedrijf in een ander gebied.

5.1 Intraregionale baanwisselingen

Het aantal intraregionale baanwisselingen volgt in ieder gebied de conjunctuurcyclus. Er vindt een groot aantal baanwisselingen plaats ten tijde van hoogconjunctuur, gevolgd door een toenemende daling in de periode van economische neergang met een lichte stijging bij het begin van het economische herstel.

Het aandeel intraregionale baanwisselingen, uitgedrukt als percentage van het totale aantal banen, is aanzienlijk. Het aandeel intraregionale baanwisselingen is het hoogst in de Randstad, jaarlijks gemiddeld ruim 11 procent. In Oost-Nederland is dat percentage met gemiddeld 8 procent het laagst. De overige gebieden ontlopen elkaar niet veel met een jaarlijks gemiddelde van rond 9 procent. De Randstad laat ook gemiddeld de grootste verschillen van jaar op jaar zien. Oost- en Noord-Nederland kennen de kleinste verschillen van jaar op jaar.

6. Intraregionale baanwisselingen van werknemers per gebied ¹⁾

¹⁾ Berekend als percentage van het aantal banen aan het begin van de periode (eind september).

5.2 Interregionale baanwisselingen

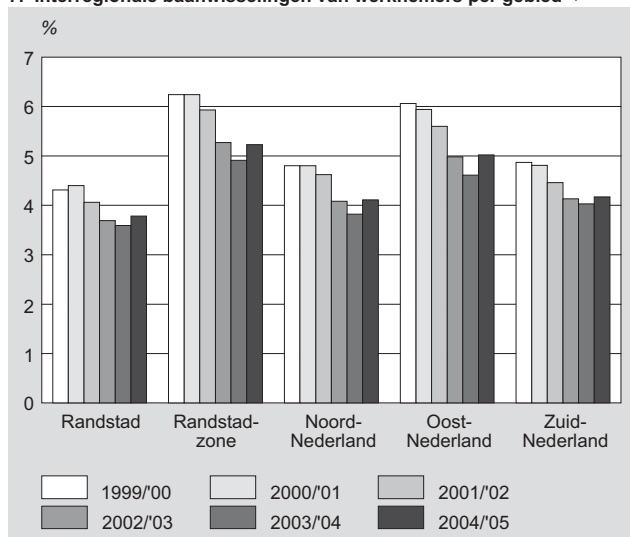
Ook de interregionale baanwisselingen volgen in ieder gebied de conjuncturele ontwikkeling, zij het minder opvallend dan de intraregionale baanwisselingen. De jaarlijkse verschillen zijn daardoor in ieder gebied veel minder groot. Ook de omvang van de interregionale baanwisselingen is voor ieder gebied veel kleiner dan die van de baanwisselingen binnen hetzelfde gebied.

De hoogste percentages interregionale baanwisselingen zijn te vinden in de Randstadzone en in Oost-Nederland: jaarlijks gemiddeld tussen de 5 en 6 procent. De Randstad laat het laagste aandeel interregionale baanwisselingen zien: gemiddeld rond 4 procent.

5.3 Intraregionale en interregionale baanwisselingen vergeleken

Een vergelijking van beide typen baanwisselingen per gebied laat zien dat in de Randstad de intraregionale baan-

7. Interregionale baanwisselingen van werknemers per gebied ¹⁾

¹⁾ Berekend als percentage van het aantal banen aan het begin van de periode (eind september).

wisselingen gemiddeld bijna driemaal meer voorkomen dan de interregionale baanwisselingen. In de zone rond de Randstad en Oost-Nederland komen intraregionale baanwisselingen anderhalf keer zo vaak voor. Noord- en Zuid-Nederland nemen in dit opzicht een tussenpositie in met twee keer zoveel intraregionale baanwisselingen.

6. Toetredingen tot en uittredingen uit een baan

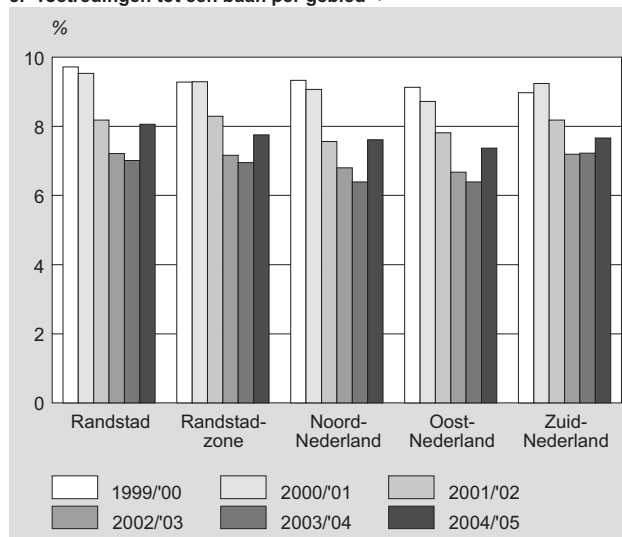
Als laatste onderdeel van de regionale banendynamiek komen toetredingen tot een baan en uittredingen daaruit aan de orde. Bij toetredingen tot een baan gaat het om personen die aan het begin van een periode geen baan hebben en aan het einde van die periode wel. Bij de uittredingen uit een baan is het omgekeerde het geval.

Ook deze aspecten van de banendynamiek sluiten aan bij de conjunctuurgolf. Na de hoogconjunctuur daalt in ieder gebied in de periode van economische neergang het aantal toetredingen tot een baan en stijgt in ieder gebied het aantal uittredingen uit een baan. Bij het voorzichtig economisch herstel stijgen de toetredingen weer en dalen de uittredingen.

Het aandeel toetredingen en uittredingen is het hoogst in de Randstad: over de hele periode 8,3 procent toetredingen en 7,7 procent uittredingen. Ook Zuid-Nederland scoort hoog, met gemiddeld 8,1 procent toetredingen en 7,6 procent uittredingen. In Oost-Nederland zijn deze percentages met respectievelijk 7,7 en 6,7 procent het laagst. De verschillen tussen de gebieden zijn echter niet groot.

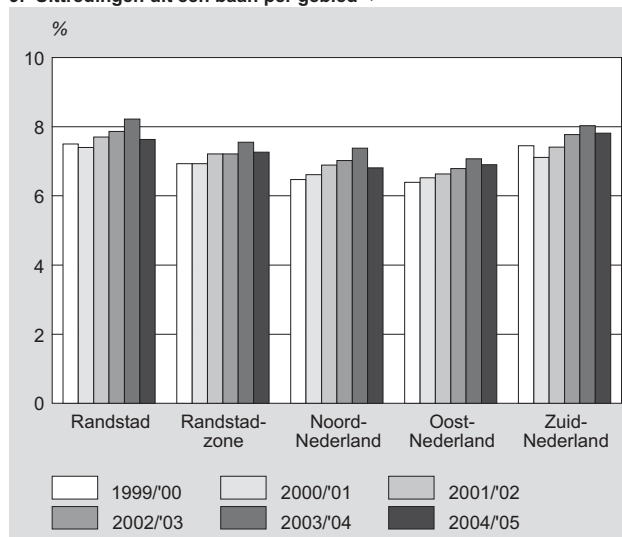
De toetredingen tot banen dalen in de jaren van economische neergang sneller dan de uittredingen uit banen stijgen. Dit betekent dat op het dieptepunt van de economische neergang in ieder gebied een negatief saldo ontstaat van de toetredingen ten opzichte van het uittredingen. Dat negatieve saldo is in 2002/03 en 2003/04 relatief het

8. Toetredingen tot een baan per gebied ¹⁾

¹⁾ Berekend als percentage van het aantal banen aan het begin van de periode (eind september).

9. Uittredingen uit een baan per gebied ¹⁾

¹⁾ Berekend als percentage van het aantal banen aan het begin van de periode (eind september).

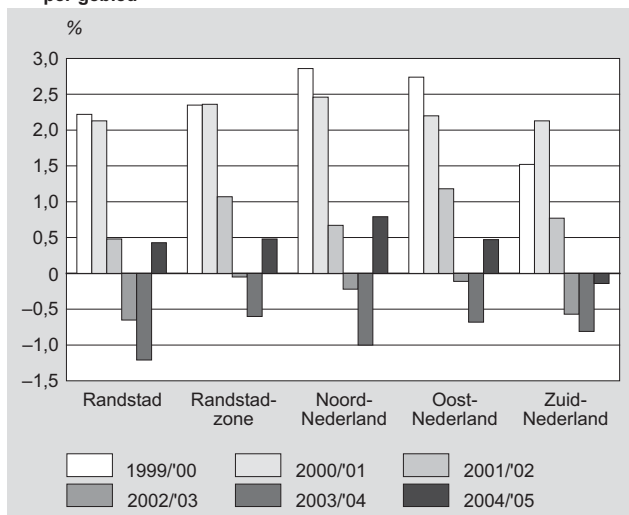
grootst in de Randstad en het kleinst in de Randstadzone en in Oost Nederland.

Bij het economische herstel nemen de toetredingen weer sneller toe dan de uittredingen afnemen. In 2004/05 heeft in bijna ieder gebied het aandeel toetredingen weer de overhand. De enige uitzondering hierop is Zuid-Nederland.

6.1 Toe- en uittredingen bij deeltijdbanen

Er zijn grote verschillen in toe- en uittreding tussen deeltijd- en voltijdbanen. In de jaren van economische neergang dalen de toetredingen tot een deeltijdbaan in ieder gebied en bij het licht economische herstel nemen ze weer toe. De uittredingen uit deeltijdbanen blijken in de jaren van economische neergang echter niet te stijgen, maar ongeveer gelijk te blijven. Wel dalen zij licht bij het economische herstel.

10. Saldo van toetredingen tot een baan en uittredingen uit een baan per gebied ¹⁾

¹⁾ Berekend als percentage van het aantal banen aan het begin van de periode (eind september).

Zuid-Nederland kent in de hele periode het hoogste aandeel toetredingen, maar ook het hoogste aandeel uittredingen. De kleinste percentages toe- en uittredingen komen voor in Noord- en Oost-Nederland.

Staat 4
Toetredingen en uittredingen van werknemers met een deeltijdbaan per gebied, eind september

	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
<i>in % aantal deeltijdbanen aan het begin van de periode</i>				
Toetredingen				
Randstad	14,7	13,0	12,1	13,7
Randstad zone	15,4	13,1	12,3	13,3
Noord-Nederland	14,2	12,9	11,4	13,3
Oost-Nederland	15,1	12,5	11,6	13,1
Zuid-Nederland	15,7	13,6	12,9	13,3
Uittredingen				
Randstad	12,0	12,0	12,1	11,6
Randstad zone	11,5	11,3	11,3	11,1
Noord-Nederland	11,2	10,9	10,9	10,2
Oost-Nederland	10,8	10,7	10,8	10,6
Zuid-Nederland	11,8	12,0	12,1	11,9

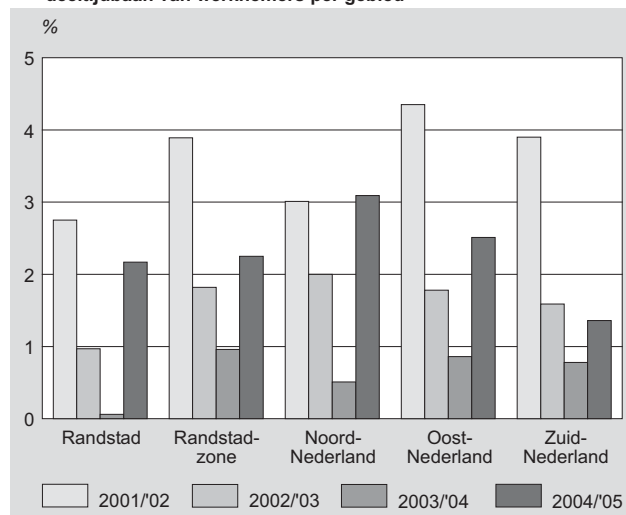
Het aantal toetredingen tot een deeltijdbaan is in ieder gebied voor elk jaar groter dan het aantal uittredingen. De Randstad laat procentueel het kleinste positieve saldo zien, gevolgd door Zuid-Nederland. Oost-Nederland vertoont procentueel het grootste positieve saldo, terwijl de Randstad-zone en Noord-Nederland een tussenpositie innemen.

6.2 Toe- en uittredingen bij voltijdbanen

De toe- en uittredingen bij voltijdbanen laten een iets ander beeld zien. In de jaren van economische neergang dalen in ieder gebied de toetredingen en stijgen de uittredingen. De toetredingen nemen bij het economische herstel weer toe, terwijl de uittredingen dan juist afnemen.

De Randstad heeft het hoogste aandeel toetredingen. Samen met Zuid-Nederland kent de Randstad ook het grootste percentage uittredingen. De laagste percentages

11. Saldo van toetredingen tot een deeltijdbaan en uittredingen uit een deeltijdbaan van werknemers per gebied ¹⁾

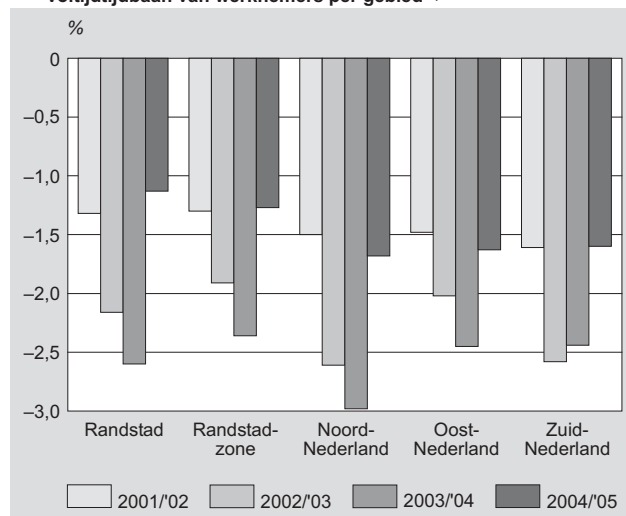
¹⁾ Berekend als percentage van het aantal deeltijdbanen aan het begin van de periode (eind september).

toetredingen laten Oost- en Noord-Nederland zien. Oost-Nederland vertoont ook het kleinste aandeel uittredingen.

Staat 5
Toetredingen en uittredingen van werknemers met een voltijdbaan per gebied, eind september

	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
<i>in % aantal voltijdbanen aan het begin van de periode</i>				
Toetredingen				
Randstad	4,2	3,5	3,6	4,2
Randstad zone	3,6	3,0	3,2	3,7
Noord-Nederland	3,0	2,4	2,6	3,1
Oost-Nederland	2,9	2,5	2,5	3,1
Zuid-Nederland	3,7	3,1	3,5	3,9
Uittredingen				
Randstad	5,5	5,6	6,2	5,3
Randstad zone	4,9	4,9	5,5	5,0
Noord-Nederland	4,5	5,0	5,6	4,8
Oost-Nederland	4,4	4,6	5,0	4,7
Zuid-Nederland	5,3	5,7	6,0	5,5

12. Saldo van toetredingen tot een voltijdbaan en uittredingen uit een voltijdbaan van werknemers per gebied ¹⁾

¹⁾ Berekend als percentage van het aantal deeltijdbanen aan het begin van de periode (eind september).

Opvallend is dat in ieder gebied voor elk jaar het aantal uit-tredingen uit een voltijd baan in de hele periode aanzienlijk groter is dan het aantal toetredingen. Dit betekent dat in ieder gebied sprake is van een negatief saldo. Uitgedrukt als percentage is dit negatieve saldo het grootst in Noord-Nederland, gevolgd door Zuid-Nederland. Relatief het laagste negatieve saldo wordt aangetroffen in de Randstadzone.

7. Conclusies

- Er is op regionaal niveau in de periode 1999–2005 sprake van een aanzienlijke banendynamiek. De Randstad en de Randstadzone zijn het meest dynamisch, Noord-Nederland het minst.
- De arbeidsmarkt in Noord-Nederland reageert het meest op bedrijfsdynamische ontwikkelingen zoals oprichting/vestiging en opheffing/vertrek van bedrijven. De Oost-Nederlandse banenmarkt daarentegen is daar minder gevoelig voor. Ook lijkt Oost-Nederland, samen met Noord-Nederland, het minst gevolgen te ondervinden van de groei en krimp van bestaande bedrijven. De Randstad en Zuid-Nederland lijken daarvoor juist gevoeliger te zijn.
- Van de vijf gebieden is in de Randstad het aandeel intraregionale baanwisselingen het hoogst, terwijl het aandeel baanwisselingen naar andere gebieden er het laagst is. In Oost-Nederland en de Randstadzone geldt het omgekeerde.
- De Randstad blijkt ook het gebied te zijn met het hoogste percentages toetredingen tot een baan en uit-tredingen uit een baan. Ook Zuid-Nederland scoort hoog in dit opzicht. In Oost-Nederland zijn deze percentages het laagst.
- Wat betreft de deeltijdbanen kent Zuid-Nederland relatief de meeste toe- en uittredingen. Ook op het terrein van de voltijdbanen heeft Zuid-Nederland, samen met de Randstad, de hoogste aandelen toe- en uittredingen. Noord- en Oost-Nederland hebben de laagste percentages toe- en uittredingen bij deeltijdbanen. Beide gebieden laten ook het laagste aandeel toetredingen bij voltijdbanen zien.
- Wat opvalt is dat het aantal toetredingen tot een deeltijd baan in ieder gebied voor elk jaar groter is dan het aantal uittredingen. Bij voltijdbanen is in ieder gebied voor elk jaar het aantal uittredingen uit een baan aanzienlijk groter is dan het aantal toetredingen.

In ruimtelijk opzicht neemt de Randstad binnen Nederland een bijzondere positie in omdat daar een aantal omvangrijke stadsgewesten zijn gesitueerd die samen een grote bijdrage leveren aan de Nederlandse werkgelegenheid. In een vervolgartikel komen daarom voor die stadsgewesten de hier gepresenteerde aspecten van de banendynamiek in de periode 1999–2005 aan de orde.

Technische toelichting

Sociaal Statistisch Bestand

Het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) bevat gegevens over alle personen, banen en uitkeringen in Nederland die

op individueel niveau aan elkaar relateerbaar zijn. Hiertoe zijn gegevens uit registraties op individueel niveau gekoppeld, geïntegreerd en waar nodig, consistent gemaakt. Voor de analyses in dit artikel is gebruik gemaakt van de SSB-jaargangen 1999 tot en met 2005. Nadere informatie over de opzet van het SBB kan men aantreffen in Arts en Hoogteijling (2002) en Bakker (2008).

Stromen

De stromen tussen banen zijn jaarlijks bepaald aan de hand van twee tijdstippen. Als peildatum is daarbij steeds de laatste vrijdag van september gehanteerd. Daarvoor is gekozen om te voorkomen dat de jaar op jaar vergelijking een wekeffect bevat. Normaliter worden in het weekend meer banen beëindigd en komen er op maandag meer banen bij.

Een vergelijking van de standen op deze twee opeenvolgende tijdstippen laat dan zien:

1. welke banen daartussen zijn gebleven (doorstroom aan banen);
2. welke banen daartussen zijn verdwenen (uitstroom van banen);
3. welke banen daartussen zijn ontstaan (instroom van banen).

Ad 1

Banen die tussen twee tijdstippen zijn *gebleven*, zijn banen van personen die op beide tijdstippen bij hetzelfde bedrijf in hetzelfde gebied werken.

Ad 2

Banen die tussen twee tijdstippen zijn *verdwenen* zijn van verschillende aard. Op de eerste plaats gaat het om banen bij bedrijven die een jaar later nog steeds in het gebied aanwezig zijn, waarvan de personen in deze banen een jaar later:

- bij een ander bedrijf in hetzelfde gebied werken (baanwisselingen naar een ander bedrijf binnen hetzelfde gebied);
- bij een ander bedrijf in een ander gebied werken (baanwisselingen naar een ander bedrijf in een ander gebied);
- bij hetzelfde bedrijf in een ander gebied werken;
- de arbeidsmarkt hebben verlaten (uittredingen).

Op de tweede plaats betreft het banen bij bedrijven die een jaar later niet meer in een bepaald gebied aanwezig zijn, doordat het bedrijf is opgeheven of uit dat gebied is vertrokken.

Ad 3

Bij banen die tussen twee tijdstippen zijn *ontstaan*, gaat het op de eerste plaats om banen bij bestaande bedrijven in een gebied waarvan de personen:

- afkomstig zijn uit een ander bedrijf in hetzelfde gebied (baanwisselingen uit een ander bedrijf binnen hetzelfde gebied);
- afkomstig zijn uit een ander bedrijf in een ander gebied (baanwisselingen uit een ander bedrijf in een ander gebied);
- afkomstig zijn uit hetzelfde bedrijf in een ander gebied;
- op de arbeidsmarkt zijn gaan werken (toetredingen).

Op de tweede plaats gaat het om banen bij bedrijven die aan het begin van een jaarlijkse periode in een bepaald gebied nog niet aanwezig zijn maar aan het eind daarvan wel.

Baan

Met een baan bedoelen we iedere werkkring van een werknemer of zelfstandige. Als iemand meer dan een werkkring heeft, telt elke werkkring als een afzonderlijke baan. Daarbij is geen onderscheid aangebracht tussen hoofd- en bijbaan. Voor iedere baan is in het SSB bekend tot welk bedrijf die baan behoort en in welke gemeente het betreffende bedrijf is gevestigd. Met bedrijf wordt hier de bedrijfs-eenheid bedoeld zoals die is gedefinieerd in het Algemeen Bedrijfsregister (ABR) van het CBS. Omdat de banen in de tijd vergelijkbaar zijn gemaakt kan bij bedrijven die tussen twee peilmomenten bij fusies of splitsingen waren betrokken een relatie worden gelegd tussen het oorspronkelijke bedrijf en het nieuwe bedrijf in het daaropvolgende jaar.

Deeltijdbaan

Van een deeltijdbaan is sprake als de werknemer een kleiner aantal uren per week werkt dan het aantal uren per week dat hoort bij een volledige dag- en weektaak van een bedrijf. In het SSB is het kenmerk voltijd/deeltijd voor werknemers vanaf het verslagjaar 2001 beschikbaar. Voor zelfstandigen is dit gegeven niet beschikbaar.

Literatuur

Arts C.H. en Hoogteijling, E.M.J.(2002). Het Sociaal Statistisch Bestand 1998 en 1999. Sociaal-economische maandstatistiek december 2002, Centraal Bureau voor de Statistiek. Voorburg/Heerlen, pp. 13–21.

Bakker, B.F.M. (2008). De stand van het Sociaal Statistisch Bestand, Bevolkingstrends 2e kwartaal 2008, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, pp. 14–18.

Bangma, K.L. (2007). Bedrijvendynamiek en werkgelegenheid. Periode 1997–2006. EIM. Zoetermeer.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2007). De Nederlandse economie 2006. Voorburg/Heerlen.

Huisman, C. en L. van Wissen (2005). 'Facts and figures' van de demografie van bedrijven in Nederland. In: Pellenburg, P., P van Steen en L. van Wissen (red.). Ruimtelijke aspecten van de bedrijvendynamiek in Nederland. Koninklijke van Gorcum. Assen, pp. 11–38.

Kloek, W. (2002). Demografie van bedrijven: uitgebreide toelichting. Centraal Bureau voor de Statistiek. Voorburg/Heerlen.

Koster, S. (2005). Oprichtingen door bedrijven en individuen. In: Pellenburg, P., P van Steen en L. van Wissen (red.),

Ruimtelijke aspecten van de bedrijvendynamiek in Nederland. Koninklijke van Gorcum. Assen, pp. 65–78.

Oort, F. van, R. Ponds, J. van Vliet, H. van Amsterdam, S. Declerck, J. Knobben, P. Pellenburg en J. Weltevreden (2008). Verhuizingen van bedrijven en groei van werkgelegenheid. NAI Uitgevers Rotterdam / Ruimtelijk Planbureau, Den Haag.

Pellenburg, P. Bedrijfsverplaatsingen. In: Pellenburg, P., P van Steen en L. van Wissen (red.), Ruimtelijke aspecten van de bedrijvendynamiek in Nederland. Koninklijke van Gorcum. Assen, pp. 101–125.

Ritsema van Eck J., F. van Oort, O. Raspe, F. Daalhuizen en J. van Brussel (2006). Vele steden maken nog geen Randstad. NAI Uitgevers Rotterdam / Ruimtelijk Planbureau, Den Haag.

Theeuwes, J., P. van Leeuwe, D. Scheele & T. Woortman (2005). Arbeidsdynamiek en vergrijzing. In: Sociale Samenhang in Beeld, het SSB en straks. Symposium 2005. Centraal Bureau voor de Statistiek. Voorburg/Heerlen, pp. 62–85.

Vliegen, M., en H. Oroh (2004). The Netherlands: commuter country. In Schulte Nordholt, E., M. Hartgers en R. Gircour (eds.), The Dutch Virtual Census of 2001. Analysis and Methodology. Statistics Netherlands, Voorburg/Heerlen, pp. 203–223.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2007). Investeren in werkzekerheid. Amsterdam University Press. Amsterdam.

Wissen, L. van (2003). Het LISA, VVK Handelsregister en CBS Bedrijvenregister met elkaar vergeleken. Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen.

Wissen, L. van (2005). Groei en krimp van bedrijven in Nederland. In: Pellenburg, P., P van Steen en L. van Wissen (red.), Ruimtelijke aspecten van de bedrijvendynamiek in Nederland. Koninklijke van Gorcum. Assen, pp. 79–100.

Noten in de tekst

¹⁾ Een interessante inkijk in het onderzoek naar deze bedrijfsdemografische componenten en daarop gebaseerde analyses naar processen daarachter geeft een publicatie van Pellenburg e.a. (2005). Een overzicht van het aantal oprichtingen, opheffingen, groei en krimp van bedrijven en daarmee samenhangende werkgelegenheid voor de periode 1997–2006 kan men aantreffen in Bangma (2007). De betekenis van de verhuizingen van bedrijven op de werkgelegenheid voor de periode 1999–2006 komt aan de orde in een recente publicatie van het Ruimtelijk Planbureau dat samen met het Milieu- en Natuurplanbureau vanaf april 2008 het Planbureau voor de Leefomgeving vormt (Van Oort e.a., 2008). De gegevens in al deze publicaties zijn gebaseerd op aantallen vestigingen van bedrijven, omdat zij afkomstig zijn uit bedrijvenregisters met de vestiging als eenheid. Dat zijn

het Handelsregister van de Vereniging van de Kamers van Koophandel (VVK) dan wel het Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen (LISA). De cijfers die het CBS samenstelt over het aantal oprichtingen en opheffingen van bedrijven zijn gebaseerd op de bedrijfseenheid, zoals die is gedefinieerd in het Algemeen Bedrijfsregister van het CBS. De bronnen die daarvoor worden gebruikt evenals de gehanteerde methoden bij de samenstelling van de cijfers zijn uitvoerig beschreven in Kloek (2002). In Van Wissen (2003) en Huisman en van Wissen (2005) wordt uitvoerig ingegaan op de verschillen tussen het Handelsregister van de VVK, het LISA vestigingenregister en het Algemeen Bedrijfsregister van het CBS.

- ²⁾ Dit effect is vermoedelijk bij de hier onderscheiden omvangrijke gebieden niet groot, omdat verhuizingen van bedrijven zich vooral afspelen op lokaal niveau (Huisman en van Wissen, 2005, Pellenbarg 2005).
- ³⁾ Om redenen vermeld in noot 2 is dit effect vermoedelijk ook klein.
- ⁴⁾ Deze bevindingen nuanceren de conclusie van Van Wissen dat de groei en krimp van bestaande bedrijven belangrijker zijn voor de werkgelegenheid dan oprichtingen en opheffingen van bedrijven. Die conclusie is gebaseerd op basis van de nettomutaties voor de jaren 1997–1998 (Van Wissen, 2005).